

megismétlődő és mindig új meg új tárgykörhöz kapcsolódó beszélgetések, valamint az állandó iratás a legjobb és talán egyedül biztos eszköz annak a célnak megvalósítására, hogy szóban és írásban használni tudjuk a nyelvet.

PETRICH BÉLA.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A humanizmus mint a nemzetek pedagógiája.

A humanizmust, a magasabb elgondolás szerint való tökéletes ember kialakításának törvénytárát, már sokszorosan magyarázta és értelmezte a legfényesebb elmék egész sora. Vizsgálódásaik eredménye szerint az emberideál, a humanitás olvad össze benne — mint összekötő fogalomban — a kultúrjavakkal, a humanisztikus műveltséggel. A humanizmus által az önmagára eszmélt, öntudatra jutott ember azt a jogot követeli, hogy azontúl önálló életet élhessen. Végső eszménye tehát az autonóm ember, aki mindent megtalál itt a földön, nem szorul metafizikai, transzcendens kiegészítésére s embervoltánál fogva minden mértéket magában hordoz. A humanizmus ily módon új értéktáblát teremt a világ számára: az ember önmagában érték, azáltal, hogy ember. Ez az értelmezés magasabb lelkiiséget biztosít a sokat emlegetett, nagymultú, újkori szellemi mozgalomnak, a humanizmusnak.

A közkeletű felfogás szerint, a mindennapi szóhasználatban azonban a humanizmus nem ilyen komplikált fogalmi rendszer, hanem egyszerűen csak a renaissance-szal kapcsolatos pedagógiai irányzatot, az iskolázás szellemét jelenti. S ezzel a sémával a szellemtörténeti irány fölvirágzását megelőző időkben meg is elégedett a művelt emberiség jórésze, ha egyáltalában volt érzéke az ilyen fogalmak vizsgálatához és elemzéséhez, s amennyiben gondja volt arra, hogy tudomásul vegye az efféle szellemi mozgalmak tartalmát és értékét.

A mozgalomnak mélyeséges pedagógiai jellege főleg az olasz humanizmus ujjongó lelkesedésével kapcsolatos. Nevelő hatását a magyarság majdnem elsőként érezte meg az európai nemzetek sorában, mikor az olasz renaissance humanizmusa az akkor még barbárnak számított duna-tiszaparti népet a magasabbrendű szellemi életbe, az antik műveltség világába bekapcsolta.

Mindezzel szemben a humanizmusnak új szempontból való felfogását mint a „nemzetek pedagógiáját” nagyszerű távlatban fejtí ki egy nemrégiben megjelent mesteri tanulmány, melyet *A humanizmus történeti alakjai* címmel olvashatunk Kornis Gyula tollából a Budapesti Szemle ezévi áprilisi füzetében és különnyomatban is. Tanulságai megérdemlik az összefoglalást és azt, hogy tételei a köztudatban elterjedjenek, vérré váljanak.

A humanizmus kezdete voltaképen egy nagy kultúra elmúlásával indul meg. Mert a fényes antik kultúra külsőleg meghalt ugyan, belső értelme azonban mégis a történelem legnagyobb hajtóereje maradt továbbra is. A renaissance-kori humanizmustól elválaszthatatlan legfőbb pedagógiai vonás a nemzeti történeti tudat ébredése az olasz népnél és a magyarságnál is, a történeti műveltség kifejlődése nemcsak az antik, hanem a nemzeti múlt irányában is. A Hunyadiak humanizmusa újjászervezi, fölneveli a magyar nemzeti királyságot mint nemzeti államot. Mátyás udvarában a humanizmus és a nacionalizmus szorosan egybeolvad, s így a magyarországi renaissance-nak lelki magatartása a magyar nemzeti politikai erők felébredésének és nevelésének is ősforrásává válik.

Még inkább tapasztaljuk ezt a pedagógiai erőt most már szélesebb, egész Európára kiterjedő vonatkozásban a XIX. századi neohumanizmus korszakában, melynek művelődési eszménye a politikai egyéniség s az újjáépítő erő a nemzetek történetében. Közvetlenül a világháború után újra nagy eréllyel tör elő az antik szellem, a történeti műveltség megbecsülése, mint nemzetnevelő pedagógiai erő, mint a lelkek örök újjászületésének forrása az olasz, a francia és részben az angol nemzet kebléből, de politikai alapon.

Az olasz nemzetnek fasiszta újjászületése egyenest a régi Róma eszményének történeti útvonalán ment végbe. Az olasz lélek mélyén ott szunnyadt a régi Róma hatalmának és dicsőségének emlékezetete. Egy hatalmas szuggesztív egyéniségnek csak fel kellett ezt idéznie, hogy a történeti tudat elemi erővel törjön elő. S az új olasz politika vezére ennek a szemléletnek szellemében neveli az olasz ifjúságot és benne nemzetét. A világháború utáni francia nacionalizmus egyik szellemi forrása szintén az antik humanizmus, mert a francia műveltség is a Galliában kifejlődött antik földközítengeri kultúra illetékes folytatójának s egyben a római világ örökösének érzi magát. A francia kultúra klasszikus történeti hagyományainak ápolása tehát mintegy a francia imperializmus szellemi háttere. Sőt az angol lélek is számon tartja az antik világgal és szellemmel való régi, Julius Caesarig visszamenő kapcsolatát, mint nemzeti erőforrást, mint imperializmusának lényeges jegyét. Julius Caesar szellemét nyíltan és titokban egyszerre három nagy nemzet is megidézi, mind a három önmagát érzi egyedül jogos örökösének.

Még a mai németységnek, a neohumanizmus embereszményét egykor megteremtő, most már semmibe sem vevő nemzetnek lelkében is az antik humanizmus egyik változata tükröződik, a „harmadik humanizmus“, amely a görög *polis* emberének mintájára a *politikai embert* fogadja el eszményképül, az olyan „embert“, akinek élete feloldódik a nemzeti közösség szolgálatában, a kollektív hatalom kifejtésében.

A humanizmus történeti sorsának ez a pedagógiai változottsága, e szellemi áramlatnak nemzetnevelő pedagógiai ereje tanúskodik a mellett, hogy az emberiségnek milyen kimeríthetetlen kincse rejlik az antik kultúrában s e tekintetben milyen történetfeletti, időtlen értéket jelent az emberiség számára.

gy. á.

Egy világbirodalom művelődési feltámadása.

A vénhedt Európa mostanában éber figyelemmel kíséri a Távol Keleten folyó és őt közelről érintő politikai, háborús és társadalmi mozgalmakat, de alig vesz tudomást róla, hogy amott egyidejűleg mélyreható kulturális átalakulások is folyamatban vannak. Ezek egyikéről kapunk most hírt illetékes szerzőnek, a pekingi birodalmi egyetem volt tanárának tollából egy füzetben* amely nemcsak politikusok, hanem még inkább a kultúrpolitikusok és pedagógusok különös figyelmére érdemes.

Amikor kezünkbe vettük ezt a vékony füzetet, azt hittük, hogy néhány sorban végezhetünk vele. Kellemesen csalódtunk, mert lapról-lapra jobban lekötötte érdeklődésünket, a pedagógusnak ismeretei kiszélesítésére irányuló fogékonyságát, úgy-hogy egyfolytában kellett végigolvasnunk, mert ez a tanulmány mély és hiteles betekintést enged a mai Kína felfelé ívelő művelődési törekvéseibe és ezzel szinte egészen új világot tár az olvasó elé.

Három részből áll. Az első, bevezető rész az ókínai erkölestan hagyományos értékeinek és az újabbkori civilizáció követelményeinek szintézisét jelöli meg a kínai állam és nép érvényesülése és fennmaradása alapproblémájának. *Sun* eredeti tanításának négy pontjához: „Táplálkozás, ruházkodás, lakás, közlekedés“, ötödikként csak 1923—27-ben lépett a „Tanítás és öröm“. A vezetők lassan-lassan belátták, hogy a hazafias akarársba vetett hitet a néptömegekben csak az irodalommal (értsd: olvasással és írással) lehet ébrentartani. A 2. rész a mai nemzeti irodalom szellemi felső építményét tárja elénk három fő-képviselőjében és műveikből merített szemelvényekkel. *Sun Yat-sen* (Sun-wen) évtizedes tanulmányozás, elmélkedés eredményeként a nemzetnevelés magna chartájaként a „Három néptanítás“ elnevezésen ismert és a további fejlődés alapjául szolgáló irányelveket állította fel, amelyek magukban foglalják a faj- és vérbeli közösséget, a népnek önkormányzatra való nevelését és a gazdasági alapok biztosítását. *Tai Chi-tao* eszmei és bölcséleti értelemben továbbfejlesztette, kiegészítette ezt a

* *Erziehung der Volksmassen zum nationalen Denken in China — als Mittel zur Rettung von Staat und Volk — durch das Schrifttum.* Von Friedrich Otte. (Mitteilungen der Auslandhochschule zu Berlin. Jahrgang XXXIX. Abteilung I. O.-asiatische Studien. Berlin, 1936. 66 l.)